

ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

The Strength of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung Krabuangyai Sub-District, Phimai District, Nakhon Ratchasima Province

เกษกริน รอดศรี^{1*}, เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ¹ และ พลสรายุ สราญรัมย์¹

Kassarin Rodsri^{1*}, Benchamas Yooprasert¹ and Ponsaran Saranrom¹

บทคัดย่อ: การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิก 2) สภาพการผลิตข้าวของสมาชิก 3) สภาพการส่งเสริมการผลิตข้าวของกลุ่ม 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม 5) ความคิดเห็นที่มีต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม 6) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 151 ราย ซึ่งเป็นสมาชิกในช่วงฤดูกาลผลิต ปี 2560/61 โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 110 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรร้อยละ 65.5 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.60 ปี ร้อยละ 51.82 จบประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.58 คน จำนวนแรงงานภาคการเกษตร เฉลี่ย 2.57 คน ร้อยละ 92.7 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร/กลุ่มอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 90.0 ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 72.7 รับจ้างทางการเกษตรเป็นอาชีพรอง 2) เกษตรกรร้อยละ 65.5 มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง พื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 28.67 ไร่ นำเข้าร่วมโครงการแปลงใหญ่เฉลี่ย 26.36 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 481.82 กิโลกรัม/ไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 3,716.16 บาท/ไร่ ร้อยละ 77.27 จำหน่ายผลผลิตแก่สหกรณ์การเกษตร 3) เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลมากที่สุด โดยรับจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐและประธานกรรมการกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.50) ในระดับมากที่สุด ได้รับการส่งเสริมด้านการลดต้นทุน (ค่าเฉลี่ย 3.65) ในระดับมาก และต้องการได้รับการส่งเสริมในด้านการเชื่อมโยงตลาดมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.83) ในระดับมาก 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม เกษตรกรทั้งหมด เห็นว่ามีการดำเนินงานทุกด้าน ทั้งในด้านการบริหารกลุ่ม การเรียนรู้/พัฒนาสมาชิก การตลาด และการจัดการเงินทุนกลุ่ม 5) ความคิดเห็นที่มีต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม เกษตรกรเห็นว่า กลุ่มมีความเข้มแข็งในด้านการรวมกลุ่ม/สมาชิก (ค่าเฉลี่ย 3.83) ด้านการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 3.79) อยู่ในระดับมากและด้านการผลิตข้าวแบบแปลงใหญ่ (ค่าเฉลี่ย 2.95) ในระดับปานกลาง 6) เกษตรกรมีปัญหาด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 2.30) ในระดับปานกลาง โดยต้องการเชื่อมโยงกับตลาด และการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายมากที่สุด

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร, ระบบการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่, จังหวัดนครราชสีมา

¹ แชนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Agricultural Extension and Development, School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat - Open University

* Corresponding author: kassarin_r@hotmail.com

ABSTRACT: The objectives of this research were 1) to study the social-economic background of the members of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, 2) to study the rice production conditions of the members of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, 3) rice production promoting conditions of the members of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, 4) to study opinions towards the operation of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, 5) to study opinions towards the strength of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, and 6) to study the problems and suggestions for operating the Large Agricultural Land Plot Extension System. The population of this research consisted of 151 members (in the production year 2017/2018) of Farmers Group in Large Agricultural Land Plot Extension System in Ban Nonkrasung, Krabuanyai Sub-District, Phimai District, Nakhon Ratchasima Province. The sample size was determined based on Yamane's formula with an allowable error of 0.05 to be 110. Simple random sampling was used to select the sample. An interview was used as an instrument to collect data. Data were then analyzed by frequency, percentage, minimum, maximum, mean, and standard deviation. The results of this study showed that 1) 65.5% of the farmers were female, and the average age was 51.60 years, 51.82% of graduated with a primary education level. The average number of household members was 4.58. The average number of agricultural workers was 2.57. 92.7% of them were the member of Farmers Group/Farmer Occupation Group. 90.0% of them worked in agricultural occupation as the main occupation. 72.7% of them were employed in agricultural work as the minor occupation. 2) 65.5% of the farmers owned their agricultural land. The average agricultural land plot ownership area was 28.67 rai. The average agricultural land plot under the Large Agricultural Land Plot Extension System was 26.36 rai. The average yield was 481.82 kg/rai. The average production cost was 3,716.16 baht per rai. 77.27% of them sold their yields to agricultural cooperatives. 3) Farmers were exposed to news and information via personnel media the most. Their exposure to information via government officials and president/ group director was at the highest level (mean 4.50). They were supported for cost reduction at a high level (mean 3.65). They needed for receiving the support of marketing linkage at a high level (mean 3.83). 4) In terms of the group performance, all farmers viewed and considered all aspects of operation in terms of group management, member learning/development, marketing and funding for Farmers Group. 5) Opinions towards the strength of Farmers Group indicated that Farmers Group was strong in terms of director/ member (mean 3.83) and performance evaluation (mean 3.79), which were at high level, meanwhile rice production under Large Agricultural Land Plot Extension System was at a moderate level (mean 2.95). 6) Farmers had problems in marketing at a moderate level (mean 2.30). They needed for linking with the market and maximizing distribution channels.

Keywords: Strength of Farmers Group, Large Agricultural Land Plot Extension System, Nakhon Ratchasima

บทนำ

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยภาคเกษตรของประเทศไทยมีความได้เปรียบกว่าหลาย ๆ ประเทศ ทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร รวมไปถึงทักษะ และความชำนาญของเกษตรกร ทำให้ประเทศไทยสามารถผลิตและส่งออก เกษตรออกไปขายยังต่างประเทศ สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือข้าว และใน

ปัจจุบันการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศค่อนข้างสูง ทั้งในด้านราคาคุณภาพ ซึ่งผลดังกล่าวส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรโดยตรง ที่ผ่านมารัฐบาลให้การช่วยเหลือเกษตรกร ในด้านราคาผลผลิต ให้มีราคาสูงกว่าราคาตลาด ทำให้ชาวนาไม่ทราบราคาที่แท้จริง ส่งผลให้สภาพการผลิตข้าวในปัจจุบัน มีการเพิ่มพื้นที่การผลิตและผลผลิตเพิ่มจำนวนมาก ขณะเดียวกันความใส่ใจในการพัฒนาคุณภาพข้าวน้อยลง ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาด

ต่างประเทศ ทำให้ปัจจุบันรัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนจากนโยบายด้านราคาข้าวเปลือก มาเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงเริ่มได้กำหนดแนวทางการพัฒนาของกระทรวง (Road map) ซึ่งมีโครงการที่สำคัญ คือ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านพืช ปศุสัตว์ และประมง ซึ่งเน้นความสำคัญการรวมแปลงการผลิตของเกษตรกรเป็นแปลงใหญ่ โดยยึดพื้นที่เป็นหลัก เน้นให้เกษตรกรรวมกลุ่มการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกัน ตลอดจนการจัดการด้านการตลาด เพื่อการลดต้นทุน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต นอกจากนี้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่จะก่อให้เกิดความร่วมมือในการผลิตโดยเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรในพื้นที่ มีเป้าหมายการดำเนินงานของกลุ่มชัดเจน เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิต อีกทั้งเป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามศักยภาพรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรตามความต้องการของตลาดด้วยการบูรณาการทุกภาคส่วนตลอดโซ่อุปทาน (Supply Chain)

จากนโยบายการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มแปลงใหญ่ใน ปี พ.ศ. 2559 จำนวน 597 แปลง แปลงใหญ่ปี พ.ศ. 2560 จำนวน 1,934 แปลง และแปลงใหญ่ปี พ.ศ. 2561 จำนวน 1,838 แปลง รวมจำนวน 3,037 แปลง รวมพื้นที่ 3,733,386.71 ไร่ จำนวนเกษตรกร 277,466 ราย ซึ่งเป็นแปลงใหญ่ข้าวหรือนาแปลงใหญ่ จำนวน 1,685 แปลง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง ได้มีการจัดตั้งและเข้าร่วมโครงการ ปี พ.ศ. 2558 (แปลงเตรียมความพร้อม) ในช่วงปีแรกของนโยบายการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ โดยมีจำนวนสมาชิก 151 ราย จำนวนพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 5,469 ไร่ ในการดำเนินของกลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง นั้น มีความประสบความสำเร็จในภาพรวม โดยได้รับคัดเลือกให้เป็นแปลงใหญ่ต้นแบบด้านข้าวในระดับจังหวัด และเป็นตัวแทนในการแข่งขันระดับประเทศ รายการแข่งขันเกมเกษตรกรปี 3 (The Super

Farmer) มีกลุ่มนาแปลงใหญ่ที่เข้าร่วมแข่งขัน 8 กลุ่ม จาก 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา ศรีสะเกษ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด และสุรินทร์ โดยการแข่งขันมุ่งเน้นเรื่องการบริหารจัดการนาแปลงใหญ่ และผลการแข่งขันในรายการดังกล่าว ได้รับรางวัลชนะเลิศและถ้วยรางวัลพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง เพื่อนำผลที่ศึกษาที่ได้ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาแปลงใหญ่กลุ่มอื่น และมีแนวทางในการพัฒนากลุ่มเดิม รวมทั้งผู้ที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลไปใช้ในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ต่อไป

วิธีการศึกษา

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 151 คน

กลุ่มตัวอย่าง การคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่ โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 110 ราย

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยการจับสลากจากประชากร กลุ่มเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ กลุ่มนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง ตำบลกระเบื้องใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง 110 รายในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาและวิจารณ์

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง

จากการศึกษาพบว่า สมาชิก ร้อยละ 65.5 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.60 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 43.6 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 51.8 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.58 คน มีแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน 2.57 คน นอกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มนาแปลงใหญ่ สมาชิกส่วนใหญ่ ร้อยละ 92.73 ยังเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพเกษตรกรอื่นอีก ร้อยละ 90.0 ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และร้อยละ 72.7 รับจ้างทางการเกษตรเป็นอาชีพรอง เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นฐาน พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน ซึ่งใกล้เคียงกับข้อมูลเฉลี่ยของทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับข้อมูล สรุปผลสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือน และแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก 2554/55 เป็นรายภาค ที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.10 คน มีแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน 2.84 คน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561)

สภาพการผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง มีขนาดพื้นที่ถือครองทางการเกษตร เฉลี่ย 28.67 ไร่ และมีพื้นที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ เฉลี่ย 26.36 พื้นที่เข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ทั้งหมดได้รับมาตรฐานสินค้าเกษตร GAP และมีผลผลิตข้าว เฉลี่ย 481.82 กิโลกรัม/ไร่ ต้นทุนการผลิตข้าว เฉลี่ย 3,716.36 บาท/ไร่ การจำหน่ายผลผลิตส่วนใหญ่จำหน่ายให้กับสหกรณ์การเกษตร

สภาพการส่งเสริมการผลิตข้าวของกลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง จากการศึกษ พบว่า

1) การได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่จากแหล่งข้อมูล คือ (1) สื่อบุคคล ส่วนใหญ่ได้จากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องและประธาน/กรรมการกลุ่ม (2) สื่อสารสิ่งพิมพ์ ส่วนใหญ่ได้จากแผ่นพับทางวิชาการ (3) สื่อมวลชน ส่วนใหญ่ได้จากหอกระจายข่าว (4) สื่อกิจกรรม ส่วนใหญ่ได้จากการฝึกอบรม (5) สื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ ส่วนใหญ่ได้จากไลน์ โดยภาพรวมเกษตรกรมีการรับข้อมูลข่าวสารและความรู้ด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ในภาพรวมนั้นเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารและความรู้ จากสื่อบุคคล ในระดับมากที่สุด โดยได้รับจากเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องและประธานกลุ่ม/กรรมการกลุ่ม มากที่สุด ตรงกับความเห็นของ บุญล้น (2560) ได้เขียนบทความทางวิชาการ สื่อบุคคลกับการส่งเสริมการเกษตร 4.0 กล่าวว่า สื่อบุคคล นับว่าเป็นสื่อที่ยังทรงอิทธิพลต่อการติดต่อสื่อสารและการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมทางการเกษตรมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และสื่อบุคคลที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตรยุค 4.0 ต้องมีความรู้ในเรื่องของเทคโนโลยีที่นำมาผสมผสานร่วมกับงานด้านเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมไปถึงวางแผนการตลาด อีกทั้งวีรยา (2552) กล่าวว่า สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารและจะเป็นประโยชน์มากในกรณีที่ผู้ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในการยอมรับสารนั้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดต่อสาร และตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งในการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่นั้น ถือว่าเป็นรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรแบบใหม่ ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการ ข้อปฏิบัติ ข้อกำหนดในหลาย ๆ ด้าน เริ่มตั้งแต่การประชาสัมพันธ์การเข้า

ร่วมโครงการ ตลอดจนดำเนินโครงการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ การรับข้อมูลข่าวสารและความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญ สื่อบุคคล จึงมีบทบาทสำคัญ ทั้งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รวมถึงการสื่อสารกันในระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และหากจะเปรียบเทียบระดับการรับรู้ข้อมูลระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์กับสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ จะเห็นว่าค่อนข้างใกล้เคียงกัน โดยสื่อเทคโนโลยีและสารสนเทศ มีค่าเฉลี่ย มากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร เริ่มเข้ามามีบทบาทกับกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น ถึงแม้การใช้ส่วนใหญ่จะยังเน้นในเรื่องการสื่อสาร แต่การเริ่มการปรับตัวของเกษตรกร ก่อนที่จะเริ่มใช้เป็นทางองค์ความรู้ต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจะนับปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรเป็น Smart Farmer ที่มีความพร้อมทั้งในแง่องค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด มีการนำเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีการปฏิบัติที่มาใช้ผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมในการพัฒนาการเกษตร

2) การได้รับการส่งเสริมตามประเด็นการได้รับการส่งเสริมตามเป้าหมายการพัฒนาแบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ตามประเด็นหลัก 5 ประเด็น เรียงลำดับประเด็นตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย ดังนี้ การลดต้นทุน การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากภาครัฐ อยู่ในระดับมาก การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตข้าว การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง และ การเชื่อมโยงตลาดอยู่ในระดับน้อย โดยในประเด็นการลดต้นทุนที่มีระดับการได้รับการส่งเสริมมากที่สุดนั้น มีประเด็นย่อยในด้านปัจจัยการผลิต คือ การลดปุ๋ยเคมี การลดสารเคมี การลดเมล็ดพันธุ์ โดยการดำเนินการตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่นั้น ให้มีการจัดตั้ง ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน เพื่อให้องค์ความรู้ด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยเคมีที่เหมาะสม จึงสามารถช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมี อีกทั้งยังมีการจัดตั้งศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน เพื่อให้องค์ความรู้ด้านการอารักขาพืช การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช เป็นการลดการใช้สารเคมี และการดำเนินงานนาแปลงใหญ่ ยังมีการส่งเสริมให้มีกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ดี เพื่อขยายให้สมาชิกในกลุ่ม เป็นการลดต้นทุนค่าเมล็ด

พันธุ์ นอกจากนี้ยังมีการแนะนำให้เป็นนาหยอด ซึ่งสามารถลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ ส่วนการส่งเสริมในการลดค่าเครื่องจักรกล/แรงงาน โดยการสนับสนุนเครื่องจักรกล อาจจะยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร เนื่องจากใช้งบประมาณค่อนข้างสูง

3) ความต้องการการส่งเสริมตามประเด็นการได้รับการส่งเสริมตามเป้าหมายการพัฒนาแบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ 5 ประเด็น เรียงลำดับประเด็นตามค่าเฉลี่ย จากมากไปน้อย ดังนี้ การเชื่อมโยงตลาด การลดต้นทุน การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตข้าว การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากภาครัฐ ในระดับมาก และการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม ในระดับปานกลาง โดยในประเด็นที่เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมมากที่สุด คือ การเชื่อมโยงตลาด โดยการสำรวจความต้องการของตลาด การเชื่อมโยงตลาดระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการ การจัดทำข้อตกลงร่วมในการรับซื้อผลผลิต ซึ่งเกษตรกรต้องการความชัดเจนและความแน่นอนในเรื่องของการตลาด หากสามารถเชื่อมโยงแหล่งรับซื้อที่เหมาะสมกับมาตรฐานสินค้าเกษตรที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรจะจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น ทำให้มีแรงจูงใจในการผลิตตามมาตรฐานสินค้าเกษตร ตามที่หน่วยงานภาครัฐพยายามผลักดันและสนับสนุนให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตและคุณภาพผลผลิตข้าว สอดคล้องกับ พรณทิวา และบุศรา (2560) ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเกษตรดีที่เหมาะสมในการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกร จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 10 ประเด็น 1) ได้ผลผลิตข้าวมีความปลอดภัย 2) ได้ผลผลิตข้าวมีคุณภาพ 3) เกษตรกรมีสุขภาพแข็งแรง 4) ทำให้สัตว์เลี้ยงที่กินหญ้าในแปลงนามีสุขภาพและสุขภาพที่ดี 5) เกิดสภาพแวดล้อมและดินนาในพื้นที่การผลิตข้าว GAP ดีขึ้น 6) ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและเกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 7) ช่วยเกษตรกรลดต้นทุนในการผลิต 8) ได้ปริมาณผลผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้นกว่าการผลิตแบบเดิม 9) เกษตรกรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มสมาชิก 10) เกษตรกรสามารถจำหน่ายข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้น ซึ่งในประเด็นที่ 10 เกษตรกรสามารถจำหน่ายข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้น เกษตรกรมีความคิดเห็นในระดับน้อย

ที่สุด จึงเป็นประเด็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร สนับสนุน หากแต่เป็นการเชื่อมโยงตลาดที่แท้จริง ไม่ใช่การชดเชยราคาเพียงเท่านั้น

ถึงแม้ว่าในประเด็นเดียวกัน เกษตรกรจะได้รับการส่งเสริมในระดับมาก แต่เกษตรกร ยังคงมีความ ต้องการได้รับการส่งเสริมก็ยังคงมีมากเช่นเดิม เพื่อ การส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง การลดต้นทุน โดยเฉพาะ ในเรื่องของเครื่องจักรกล เครื่องจักรกล และแรงงาน จากข้อจำกัด ของเครื่องจักรกลที่ได้รับการสนับสนุน ยังไม่เพียงพอ การวางแผนการผลิตร่วมกัน จึงเป็นสิ่ง สำคัญ การเชื่อมโยงตลาด การสำรวจความต้องการ ของตลาด การเชื่อมโยงตลาดระหว่างชุมชนและผู้ ประกอบการ การจัดทำข้อตกลงร่วมในการรับซื้อ ผลผลิต เนื่องจากเกษตรกรต้องการความมั่นใจว่ามี แหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน รวมทั้งด้านราคาผลผลิต การสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากภาครัฐ การจัดหา แหล่งรับซื้อผลผลิตเครื่องจักรกล การถ่ายทอดความ รู้/คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ การส่งเสริมเข้าสู่ระบบ รับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร GAP อินทรีย์ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม เมล็ดข้าว คุณภาพพันธุ์ การให้สินเชื่อในการจัดหาปัจจัยการ ผลิต/เครื่องจักรกล วัสดุอุปกรณ์ผลิตปุ๋ยอินทรีย์/สาร ชีวภัณฑ์ ทุกปัจจัยเกษตรกรยังคงต้องการได้รับการ สนับสนุนในระดับมาก การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตข้าว การเข้าสู่ระบบรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตร GAP และมีเกษตรกรหลายรายต้องการเข้าสู่การตรวจ รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของ กลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง สมาชิก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มด้าน การบริหารกลุ่ม มีการบริหารงานครบชัดเจนทุกด้าน ได้แก่ การกำหนดโครงสร้าง การคัดเลือกกรรมการ การกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การบริหารงาน และเครือข่าย ด้านการเรียนรู้และการพัฒนาสมาชิก มีการดำเนินงานชัดเจนทุกด้าน ได้แก่ การได้รับความ รู้จากเจ้าที่รัฐ/เอกชน มีการศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม การทดลองทำด้วยตนเอง มีผู้รู้ ผู้ชำนาญ เกษตรกรผู้นำในกลุ่ม ด้านการตลาด มีการ ดำเนินงานชัดเจนทุกด้าน ได้แก่ การบริหารการ จัดการตลาดร่วมกันการประชาสัมพันธ์ การกำหนด

ผู้รับผิดชอบด้านการตลาด การขายร่วมกันเป็นกลุ่ม การเชื่อมโยงกับตลาด/เพิ่มช่องทางจำหน่าย และ การแปรรูป/การเพิ่มมูลค่าผลผลิต ด้านการจัดการ เงินทุนกลุ่ม มีการดำเนินงานชัดเจนทุกด้าน ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกองทุน กลุ่มระเบียบข้อบังคับ กองทุน การวางแผนการจัดการเงินทุน การทำบัญชี รับ-จ่าย การตรวจสอบ/เปิดเผย/สรุปข้อมูลแก่สมาชิก

จึงส่งผลให้การดำเนินกลุ่มมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกลุ่มผู้นำ กรรมการกลุ่ม ได้รับการพัฒนา และดำเนินการก่อนในการดำเนินภายใต้ กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวชุมชนบ้านโนนกระสัง ซึ่ง สอดคล้องกับ สัจจา (2560) ศึกษาการพัฒนาความ เข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านวังสาย ยาว จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความ เข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ชุมชนบ้านสายยาว มี 2 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย สมาชิก ประธาน/กรรมการ ระบบการ บริหารงาน ระบบการผลิต และระบบการเรียนรู้ และ 2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย สถานการณ์ทาง ธรรมชาติ ปัจจัยการผลิต พ่อค้าคนกลาง และหน่วย งานสนับสนุน

5) ความคิดเห็นที่มีต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม เกษตรกรนาแปลงใหญ่บ้านโนนกระสัง การศึกษา พบว่า เกษตรกรเห็นว่ากลุ่มเกษตรกรนาแปลงใหญ่ บ้านโนนกระสัง มีความความเข้มแข็งอยู่ในด้าน กรรมการ/สมาชิก อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.83) โดยสมาชิก มีความร่วมมือ/ความสามัคคี เป็นคนดี เสียสละ ซื่อสัตย์ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตรง ต่อเวลา อยู่ในระดับมากที่สุด และกรรมการมี ความซื่อสัตย์ โปร่งใส มองการณ์ไกล ให้ความสำคัญ ต่อกลุ่ม มีความตรงต่อเวลา อยู่ในระดับมากที่สุด เช่นกัน ด้านการประเมินผลลัพธ์ในการดำเนินงาน มี ความเข้มแข็งอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.79) โดย ในด้านความพึงพอใจของสมาชิกต่อกลุ่ม ความ สำเร็จของแผนและกิจกรรมกลุ่ม ประโยชน์ที่ชุมชน ได้รับจากกลุ่ม อยู่ในระดับมาก และ การเพิ่มทักษะ ความสามารถของสมาชิก อยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นต่อการประเมินผลลัพธ์ในการดำเนิน งาน ด้านการผลิตข้าวแบบแปลงใหญ่ มีความเข้ม แข็งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.95) โดยความ

เหมาะสมด้านสภาพแวดล้อม ความพร้อมด้านปัจจัยการผลิต ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต การบริหารจัดการการผลิตร่วมกัน ความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้าอยู่ในระดับน้อยด้านการผลิตข้าวแบบแปลงอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในด้านการเพิ่มมูลค่าสินค้า เช่น การแปรรูป ด้านบรรจุภัณฑ์ ยังอยู่ในระดับน้อย จึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากตามเป้าหมายการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ในช่วงแรก ปี พ.ศ. 2559-2560 จะเน้นในด้านการลดต้นทุนการผลิต การผลิตข้าวคุณภาพ และการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ จริฎม (2559) ศึกษาความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร พบว่า ความรู้ที่ต้องการให้มีการส่งเสริมมากที่สุด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต เน้นการแปรรูปสินค้า ด้านการตลาด เน้นช่องทางในการจำหน่ายและการจัดการราคา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความรู้และการส่งเสริมในด้านการแปรรูป เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้า

6) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ การศึกษาพบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย เกษตรกรมีปัญหามากที่สุด คือ ด้านการตลาด อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.03) รองลงมา คือ ด้านการผลิตข้าวแบบแปลงใหญ่ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.92) ด้านการเรียนรู้พัฒนาสมาชิก อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.62) และน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารกลุ่มตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ อยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.57) โดยการเรียงลำดับประเด็นปัญหา ตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การบริหารจัดการการผลิตร่วมกัน ขาดการวางแผนและการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผน การขาดการมีส่วนร่วมกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก การไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับกลุ่ม ข้อตกลงของสมาชิก ปัญหาในการแบ่งบทบาท หน้าที่ให้แก่สมาชิก และการขาดความรู้ ความสามารถในการ

บริหารงานของผู้นำ ตามลำดับ ซึ่งจากปัญหาในด้านการบริหารกลุ่มตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่อยู่ในระดับน้อยนั้น แสดงให้เห็นว่าสมาชิกมีความเข้มแข็งในการบริหารกลุ่ม และสิ่งสำคัญคือเกิดจากความเข้มแข็งของกรรมการและสมาชิก

โดยมีข้อเสนอแนะในประเด็นปัญหาด้านการตลาด ดังนี้ ภาครัฐ และเอกชนควรสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงกับตลาดในหลาย ๆ ทาง ให้เหมาะสมกับผลิตผล และความต้องการของตลาด และส่งเสริมให้มีช่องทางจำหน่ายที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่สมาชิกขายข้าวเปลือกให้แก่ สหกรณ์การเกษตร

สรุปและข้อเสนอแนะ

1) มีการพัฒนามาตรฐานการผลิตให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินนโยบาย/แผนงานโครงการ และความรู้ที่เกี่ยวข้อง และความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่เกษตรกรได้อย่างถูกต้อง โดยการถ่ายทอดเริ่มจากกลุ่มเกษตรกรผู้นำ (คณะกรรมการกลุ่ม) เพื่อช่วยทำความเข้าใจและถ่ายทอดให้กับสมาชิกในกลุ่ม จะทำให้การถ่ายทอดได้ดียิ่งขึ้น

2) มีการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการผลิต ด้านการลดต้นทุน การเพิ่มประสิทธิภาพผลผลิตข้าว ถึงแม้ว่าจะได้รับการส่งเสริม แต่เกษตรกรยังมีความต้องการการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถในการผลิตของเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้น

3) มีการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพผลผลิต โดยยกระดับคุณภาพผลผลิตสู่มาตรฐานด้านต่าง ๆ เพื่อการเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน ต่าง ๆ ทั้ง GAP อินทรีย์ให้เหมาะสมกับความสามารถและความต้องการของกลุ่มโดยให้สอดคล้องความเหมาะสมและความต้องการของตลาด

4) มีการส่งเสริมและพัฒนาด้านการตลาด โดยภาครัฐ และเอกชน ควรส่งเสริมการเชื่อมโยงกับตลาดในหลายทาง โดยการหาแหล่งรับซื้อที่เหมาะสมกับมาตรฐานสินค้าเกษตรและชนิดของผลผลิต

(ข้าวเปลือกข้าวสาร เมล็ดพันธุ์) รวมทั้งสนับสนุนการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตโดยแท้จริง ไม่ใช่เพียงแค่การเพิ่มราคาผลผลิตจากการชดเชยราคาจากภาครัฐจากการผลักดันให้เข้าร่วมโครงการเท่านั้น

5) นอกจากการส่งเสริมด้านการลดต้นทุนการผลิต การผลิตข้าวคุณภาพ และการบริหารจัดการแบบแปลงใหญ่ให้เกษตรกรมีความสามารถในการบริหารจัดการ ทั้งการวางแผนผลิตและการวางแผนการตลาดแล้ว ควรส่งเสริมการเพิ่มช่องทางจำหน่ายหรือขยายช่องทางการตลาด เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสในการจำหน่ายผลผลิตของกลุ่มเกษตรกรมากขึ้น

6) ในการบริหารกลุ่มตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ควรมีการปรับปรุงแผนและเป้าหมายของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เช่น การแบ่งบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม การปรับปรุงข้อตกลงและข้อบังคับกลุ่ม การวางแผนการผลิตและตลาด การจัดทำแผนธุรกิจร่วมกันเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2561. รายงานพื้นที่การดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่. สืบค้นจาก <https://bit.ly/2CJ74dC>. ค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2560.

จิรวดี มงคล. 2559. ความต้องการการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ของเกษตรกรในจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพมหานคร.

บุญล้น กุลวิจิตร. 2560. สื่อบุคคลกับการส่งเสริมการเกษตร 4.0. วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลป. 10: 2442.

พรรณทิพา กว้างเงิน และ บุศรา ลิ่มนรินทร์กุล. 2560. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเกษตรที่เหมาะสมในการผลิตข้าวหอมมะลิของเกษตรกร. การประชุมวิชาการ “มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย ครั้งที่ 13”. จังหวัดมหาสารคาม.

วีรยา อักกะโชติกุล. 2552. บทบาทของสื่อบุคคลในการส่งเสริมการรับรู้องค์ความรู้นวัตกรรม. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหา -บัณฑิต. สาขาวิชาวาริชวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.

สัจจา บรรจงศิริ. 2560. การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านวังสายยาว จังหวัดบุรีรัมย์. โครงการบริการวิชาการแก่สังคมรูปแบบวิจัย. สำนักบรรณสารสนเทศ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2561. การสำรวจข้อมูลภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก 2554/55. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th> ค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2560.